

Příloha 6: Posudek oponenta habilitační práce

Masarykova univerzita

Fakulta: Ekonomicko-správní

Habilitační obor: Veřejná ekonomie a regionální rozvoj

Uchazeč: Ing.František Svoboda, PhD

**Habilitační práce: „Evoluce institucí veřejného sektoru a jejich reinterpretace
prostřednictvím institucionální analýzy“**

Oponent: prof.Ing.Lubomír Mlčoch,CSc.

Pracoviště: Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy

Text posudku

Habilitační spis uchazeče je předložen jako soubor prací uvedený komentářem k předloženým textům. Toto řešení zákon umožňuje a v ekonomických vědách jde v poslední době o případ stále častější: monografie jsou vzácností. Ekonomie jako věda by se ráda přiblížila přírodním vědám v postupu bádání- po malých krůčcích zdokonalovat parciální poznání. Tak je tomu u teoretické ekonomie, která si zakládá na exaktnosti, axiomatickém přístupu, matematickém modelování, statistice a ekonometrii. To ale není případ předložené docentské habilitace: ta přináleží k evoluční politické ekonomii, a k nové institucionální popř.konstituční ekonomii. Vzhledem k tomu, že některé z částí spisu přináleží dále k teorii veřejné politiky či dokonce problematice vládnutí vůbec, asi by případná knižní publikace byla zařazena do edice „heterodox economy“.

Autor habilitačního spisu tak má spíše celostní, holistickou ambici, a té by odpovídala přece jen snaha o monografické zpracování. To necht' je pochopeno jako možná výzva pro budoucí výzkum. To zatím „komentář“ v rozsahu několika stran může ovšem jen naznačit. A je to trochu škoda: předložené práce jsou kvalitní, zajímavé, a hlubší zamyšlení nad jejich vnitřními vazbami slibuje synergický efekt. Navíc, bez tohoto dopracování, se ty studie, které byly originálně publikovány už před několika lety, vystavují možné kritice, že již nepostihují poslední výsledky výzkumu v dané oblasti. /Uvedu jen jeden příklad: „ekonomie vládnutí“ byla u nás od onoho roku 2008 obohacena o znamenitou monografickou studii Lud'ka Rychetníka, vydanou ve Vyšehradu/.

Označení heterodoxní ekonomie jinak samo o sobě není v mém hodnocení žádné negativum: předmět zájmu je komplexní, a tak „heterodoxní“ přístupy mohou problematiku osvětlit z více perspektiv. A to může přispět k vyvarování se unáhlených závěrů vycházejících sice z metodologie sevřenější, ale ústící do rizik redukcionizmu. Heterodoxnost souboru předložených prací je ovšem navíc i jazyková- jen jedna studie byla publikována v angličtině, ostatní v češtině. Ona anglická je věnována navíc problematice spadající spíše do dalšího podoboru /ekonomie kultury/; nicméně je pravdou, že kulturní politiky jsou ve většině zemí organickou součástí veřejných politik.

Všechny předložené práce jsou teoreticky fundované, jsou předloženy na ekonomicko-správní fakultě, ale jen dokládají univerzitní charakter tohoto typu vzdělání. Ačkoliv mému vlastnímu odbornému zaměření je bližší první studie o principech nové institucionální ekonomie, výše hodnotím práci o archetypech evropské sociální politiky. Ta ostatně byla vydána na Masarykově Univerzitě jako samostatná publikace monografického charakteru, a její kvalita by možná sama postačovala k předložení habilitačního spisu. Navíc, jsem přesvědčen, že tato část jde svou úrovní nad rámec statí publikovaných v časopisech typu Politická ekonomie či Ekonomický časopis. Dávám v tomto směru ke zvážení, zda příprava anglické verze této studie o archetypech evropské sociální politiky by neměla být nejbližším autorovým cílem. Jde totiž do takové hloubky historické evoluce oněch archetypálních politik v evropské sociální tradici, že může inspirovat řešení jinak až začarovaných kruhů a slepých uliček v této oblasti, a to ve většině zemí našeho kulturního okruhu. Autorův evoluční přístup je nejlepším dokladem toho, že je superiorní vůči parciálním přístupům po malých krůčcích, přidávaným k rovněž parciálním výsledkům -jiných autorů- z té úplně poslední doby. Tak se nelze vymanit z krize sociálního státu- postupem po usychající či dokonce už zcela mrtvé větvi uvažování. Ekonomie, i ekonomie veřejné správy a vládnutí, je nepochybně v situaci paradigmatické krize. A čím je tato krize hlubší, tím je nezbytnější přezkoumávat znovu a znovu i ty nejstarší kořeny našich historických cest a závislostí.

Musím říci, že tato studie byla a zůstává pro mne velikým osobním obohacením. Snad si jen dovolím tip autorovi, a to na italskou školu kolem osobností jako Stefano Zamagni či Luigino Bruni; jejich bádání je hledáním alternativních, zasutých či opominutých cest v historii ekonomických teorií, zejména italských, ale i v anglické tradici /trh jako mnohorozměrná realita, cena nezištné práce, civil economy, ekonomie a štěstí, ekonomie a bratrství, ba

dokonce pokus S.Zamagniho o rekonstrukci františkánského ekonomického myšlení /kam patří i autorem rozebírané snahy o úvěry přístupné i nejchudším vrstvám/.

Problematika mikro-kreditů je typickou ukázkou slepé uličky, do níž se dostal vývoj evropských finančních institucí. Pro „velké bankovníctví“ jsou úvěry pro drobné podnikatele příliš pracné a příliš rizikové. Snahy a nástroje politik přicházející z Bruselu na podporu těchto úvěrů jsou zatíženy byrokracií, jsou těžkopádné, a přitom zneužitelné /namísto podpory podnikání se mění na sociální pomoc „de facto“/. V post-socialistických podmínkách našeho typu ekonomické transformace došlo k rozbujení nebankovních institucí v tomto uvolněném prostoru, a mikro-úvěry často nabývají podoby lichvy. Velké i malé finančnictví trpí společným problémem, a tím jsou deficity důvěry. Studie o archetypech evropské sociální politiky tak zasahuje i do oboru „ekonomie důvěry“. Důvěra ovšem zůstává pro hlavní proud ekonomie a teorie financí externalitou či nanejvýš parametrem v kalkulaci jedné třídy rizik. „Transplantace“ jinde úspěšných modelů pro poskytování mikro-úvěrů –jako je Grameen Bank v Bangladeši /u už i jinde/ do našich podmínek není možná: chybí nám opěrné systémy „struktur důvěry“ širších rodin či celých komunit stále ještě tradičních společností v některých zemích třetího světa. A k internalizaci důvěry do paradigmatu ekonomie a financí zatím mnoho schází- i dobrá vůle.

Tím se dostávám k samotnému závěru druhé studie, k citátu z Matta Ridleye, který možno považovat za jakési poselství vytěžené z přezkoumání dlouhodobé evoluce archetypů evropských sociálních politik. Toto poselství je ovšem také výzvou, s níž si naše civilizace neví rady: jak přejít od „studených“ a často už i málo funkčních sociálních politik „dichotomického sociálního řádu“ /S.Zamagni/, k rozvíjení našich ctností – v agresivní kultuře svádění a manipulativním konzumním životním stylu.

Na týž problém ovšem narazíme v samotných strukturách moci a ekonomie vládnutí /studie třetí/. Parlamentní demokracie a instituce právního státu jsou navenek manifestací toho, co Douglass North nazývá „smluvním státem“. Za jeho fasádou však stále zjevněji vystupují na světlo boží praktiky a cíle státu „kořistnického“ /“predatory state“ v pojmosloví téhož autora/. Kontrapozice přístupu Machiavelliho a P.A.Samuelsona ve studii uchazeče o habilitaci k odpovědím na tyto otázky sotva stačí. Stranou zůstávají poznatky konstituční politické ekonomie reprezentované nedávno zemřelým J.Buchananem- kromě již

vzpomenutého institucionalisty D.Northa. Na otázku jak přejít od vládnutí zatíženého korupcí a kořistěním na zadluženém státu k institucionální změně s perspektivou skutečně smluvního a skutečně právního státu, je otázkou bytí a nebytí. Ti, kdo si nedovedou vládnout, musejí počítat s tím, že jim dříve či později bude- muset- vládnout někdo jiný. Již zmíněný Luděk Rychetník nakonec nenachází jiné východisko než to, jež se sluší připomenout na univerzitě nesoucí jméno T.G.M. Prakticky jen drobná, mravenčí, každodenní práce každého z nás- kdo je si vědom vážnosti problému- je to, co nám zůstává. A toho je i snažení autora habilitačního spisu nejlepším dokladem.

Poslední, anglicky psaná studie, již se dostalo zveřejnění v Journal of Socio-Economics, je pozoruhodná tím, že se v ní moravskému autorovi podařilo zpřístupnit některé velice důležité poznatky, k nimž se dopracovala rakouská škola s její subjektivní teorií hodnoty, a to dnešnímu dominujícímu světu anglosaské kultury. Most od ekonomické teorie k rakouské škole v historii umění a k osobitému autorovi této školy A.Rieglovi, který se František Svoboda snaží budovat, je cenný tím, že dnešnímu světu fascinovanému přítomnou spotřebou a okamžitým prožitkem, připomíná trvalé hodnoty historického uměleckého dědictví. Bez této „kotvy“ hrozí konzumní společnosti ztráta smyslu, „foolish rationality“ /A.Sen/ ústící do iracionality.

Dotazy oponenta k obhajobě habilitační práce:

- 1. Ve vyjádření ke druhé a třetí studii habilitačního spisu je obsažena v zásadě jedna principiální otázka: Jak ve veřejné a sociální politice - a v „ekonomii vládnutí“- přepnout „společenské přepínače“ ke kultuře ctností“ – a kde začít?**
- 2. Habilitační obor zahrnuje i dimenzi prostoru ve veřejné ekonomii- regionální rozvoj. Proč je tato dimenze stranou hlavního zájmu habilitační práce?**

Závěr:

Habilitační spis- soubor prací- Ing.Františka Svobody, PhD., „Evoluce institucí veřejného sektoru a jejich reinterpretace prostřednictvím institucionální analýzy“ splňuje podle mého názoru podmínky zákona, a mohu ho plně doporučit k obhajobě jako podklad pro docentskou habilitaci.